

СУТНІСТЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВНУТРІШНЬОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ВІД ЗЛОЧИННИХ ПОСЯГАНЬ

THE ESSENCE OF ENSURING THE INTERNAL SECURITY OF THE STATE FROM CRIMINAL ENCROACHMENT

Нікітенко О.І.,

*доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,*

*завідувач кафедри публічно-правових дисциплін
Білоцерківського національного аграрного університету*

Стаття присвячена одній із найбільш складних проблем права щодо забезпечення внутрішньої безпеки України від злочинних посягань. Дослідження ґрунтується на визначенні внутрішньої безпеки відповідно до українського законодавства у сфері попередження злочинів в економічній, інформаційній, екологічній сферах та захисту суверенітету й територіальної цілісності України, захисту державного кордону України від злочинних посягань. Правоохоронна система України нині не в змозі ефективно виконувати покладені на неї державою функції та завдання щодо забезпечення внутрішньої безпеки країни. Залежно від ступені тяжкості злочини поділяються на злочини невисокої тяжкості, середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі злочини. У зв'язку з цим дедалі більше небезпеку становлять злочини, що завдають істотної шкоди захисту суверенітету і територіальної цілісності України, забезпеченню її економічної та інформаційної безпеки, запобіганню корупції і охорони правового порядку в державі та захисту державного кордону України. Серед найважливіших завдань, які варто визначити в цьому контексті, є розробка напрямків кримінально-правового захисту від злочинних посягань та їх запобігань у сфері забезпечення внутрішньої безпеки України, особливо в прикордонних регіонах держави, отже, вивчення і розв'язання проблем теоретичного і прикладного характеру в цій сфері є актуальним завданням юридичної науки. Суб'єкт злочину — це особа, свідомість якої формується в конкретних суспільних умовах. Тому вивчення суб'єкта злочину передбачає з'ясування не тільки юридичних ознак, характеризуючи його, але й установлення соціально-політичної характеристики всього морального вигляду людини. Виявлення причин вчиненого злочину і умов, що сприяли йому, неможливе без виявлення умов формування особистості злочинця, особливостей виконання, соціально-політичної характеристики, всього морального вигляду людини, обставин, які штовхнули її на вчинення злочину. Завданням держави є правове забезпечення охорони прав і свободи людини й громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру та безпеки людства, а також запобігання злочинам.

Ключові слова: внутрішня безпека, запобігання злочинності, суверенітет та територіальна цілісність, правоохоронні органи, державний кордон.

The article deals with one of the most difficult problems of the law on ensuring the internal security of Ukraine from criminal offenses. Based on certain internal security in accordance with Ukrainian legislation in the field of crime prevention in the economic, information, environmental spheres and protection of Ukraine's sovereignty and territorial integrity, protection of the state border of Ukraine from criminal encroachments. Ukraine's law enforcement system today is unable to effectively perform its state-mandated functions and tasks to ensure the country's internal security. Depending on the severity of the crimes are divided into crimes of low gravity, moderate, serious and especially serious crimes. In this regard, crimes are posing an increasing risk of protecting Ukraine's sovereignty and territorial integrity, ensuring its economic and information security, preventing corruption and protecting the rule of law in the country, and protecting the state border of Ukraine. Among the most important tasks to be identified in this context is the development of directions for criminal defense against criminal offenses and their prevention in the field of internal security of Ukraine, especially in the border regions of the state, therefore, studying and solving problems of theoretical and applied nature in this is an urgent task of legal science. The subject of the crime is a person whose consciousness is formed in specific social conditions. Therefore, the study of the subject of crime involves clarifying not only the legal features characterizing it, but also establishing the socio-political characteristics of the entire moral appearance of man. Identifying the causes of the crime and the conditions that contributed to it is impossible without revealing the conditions of formation of the offender. Features of execution, socio-political characteristics, the entire moral appearance of man, the circumstances that pushed him to commit a crime. The task of legal protection of human and citizen's rights and freedoms, property, public order and public safety, environment, constitutional system of Ukraine from criminal encroachments, ensuring peace and security of humanity, as well as crime prevention.

Key words: internal security, crime prevention, sovereignty and territorial integrity, law enforcement, state border.

У статті досліджено конституційні права і свободи людини і громадянина, гарантія власності, громадського порядку та громадської безпеки, конституційного устрою України, забезпечення миру і безпеки держави, а також запобігання злочинам.

Кримінальний кодекс України визначає, які суспільно небезпечні діяння є злочинами у сфері забез-

печення внутрішньої безпеки держави. Однак у правовому регулюванні щодо забезпечення внутрішньої безпеки країни, здійснення реформаційних процесів у сфері правоохоронної діяльності та унормування статусу правоохоронних органів у Конституції України, а також щодо захисту державного кордону держави відбуваються постійні зміни [3, с. 4].

Як показує аналіз останніх досліджень і публікацій, які проводилися різними авторами стосовно розроблення шляхів протидії злочинам та які пов'язані з поняттям, системою, класифікацією злочинних посягань у сфері забезпечення внутрішньої безпеки України, у юридичній науці сформульовано значний масив інформації. Теоретичним і практичним проблемам кримінально-правового забезпечення внутрішньої безпеки в державі приділялась увага в роботі відомих вітчизняних і зарубіжних вчених (В.Б. Авер'янов, А.М. Бандурко, В.В. Галунько, І.П. Голосніченко, Р.А. Калюжний, В.К. Колпаков, В.А. Ліпкан, О.М. Музичук, О.І. Нікітенко, Ю.С. Шемшученко та ін.).

Водночас, незважаючи на безумовну значимість наукових напрямлень у цій сфері, деякі з проблемних питань зазначеної теми залишились невисвітленими. Саме це зумовлює потребу подальших наукових досліджень національного кримінального та адміністративного законодавства з урахуванням нових підходів у визначеній сфері.

Суспільна небезпечність будь-якого злочину визначається не тільки тією шкодою, яку він спричинив чи міг би спричинити об'єкту кримінально-правового забезпечення внутрішньої безпеки держави, та визначенням способу його вчинення і формою вини, але й в значному ступені і небезпечністю особи винного, тобто суб'єкта.

Закріплення конституційного положення про те, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [3, с. 5], вимагає від держави удосконалення діяльності державних, правоохоронних та антикорупційних органів, діяльність яких була б безпосередньо пов'язана із забезпеченням внутрішньої безпеки держави, яка є одним із видів адміністративно-політичної діяльності і є одним із найбільш невизначених в українському правознавстві, внутрішньо суперечливим і надмірним за обсягом.

Правоохоронна система України є одним із найбільш невизначених в українському правознавстві внутрішньо суперечливо і надмірна за обсягом не в змозі ефективно виконувати покладені на неї державою функції та завдання щодо безпеки України від злочинних посягань. Забезпечення внутрішньої безпеки держави правоохоронними органами має свої особливості, що, насамперед, залежить від характеру державних завдань, та функції щодо охорони внутрішньої безпеки України, їх повноважень, форм, і методів професійної діяльності. Що ж розуміється під суб'єктом злочину? Суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до Кримінального Кодексу України може наставати кримінальна відповідальність. Законодавство України про кримінальну відповідальність становить Кримінальний Кодекс України, який ґрунтується на Конституції України та законодавчих принципах і нормах верховенства права [8, с. 5]

Розглядаючи питання про суб'єкта злочину, необхідно зазначити, що фізична особа, її осудність

і досягнення вказаного у законі віку – це юридичні ознаки суб'єкта злочину (основні, обов'язкові).

Осудність – особа, яка під час вчинення злочину могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними. Притягнення до кримінальної відповідальності можливе тільки при досягненні певного віку, коли особа в момент вчинення злочину досягла такого ступеню розвитку, при якому вона здатна розуміти значення і сенс здійснюваних нею діянь і відповідно до цього визначати свою поведінку.

Значення ознак суб'єкта злочину полягає в тому, що вони в сукупності з іншими об'єктивними і суб'єктивними ознаками, що характеризують це суспільне небезпечне діяння як злочин, служать основою для визнання наявності складу злочину. Таким чином, особливості суб'єктів щодо забезпечення внутрішньої безпеки України полягають в такому: вони визначають засади внутрішньої політики держави, наділені правом прийняття загальних нормативно-правових актів у сфері забезпечення внутрішньої безпеки України; діяльність суб'єктів спрямована на втілення внутрішньої безпеки демократичної сутності держави, яка полягає в тому, що держава існує для громадян, створює умови для реалізації їх прав, свобод та законних інтересів громадян; діяльність суб'єктів регулюється багатьма нормативними актами, норми яких мають різну юридичну силу, а діяльність суб'єктів загальної компетенції щодо забезпечення внутрішньої безпеки держави ототожнюється з певною мірою самостійності окремого органу державної влади.

Україна як суверенна, незалежна, демократична, соціальна та правова держава неухильно орієнтується на визнання світовою спільнотою демократичних, гуманістичних та євроінтеграційних процесів за змістом і спрямованістю засад. З метою попередження, профілактики скоєння злочинів та для нормального функціонування, повноцінного здійснення завдань та реалізації функцій створюють державні органи, складовою частиною механізму в боротьбі зі злочинністю є правоохоронні органи України і відповідні військові формування, на які покладено забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону України та захисту суверенітету і територіальної цілісності держави.

Правоохоронні органи України наділені владними повноваженнями, за допомогою яких здійснюється забезпечення внутрішньої безпеки України від суспільно небезпечних посягань, вчинених суб'єктом злочину з метою реалізації завдань і функцій держави щодо захисту прав і свобод людини, їх гарантій, забезпечення правового порядку, економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу [17, с. 6]. Невід'ємною складовою частиною реалізації функцій держави і правоохоронних органів щодо забезпечення внутрішньої безпеки України є Конституція України, законів України «Про національну безпеку України» [4] та «Про запобігання корупції» [2, с. 5] зазначили стратегію національної і внутрішньої безпеки України, захист суверенітету

і територіальної цілісності держави і забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону України, визначення їх як найвищої соціальної цінності щодо приєднання до європейської і світової спільноти.

Необхідно підкреслити, що глобальна фінансово-економічна криза стала черговим викликом світової цивілізації. Криза виявила глибинні вади глобальної економічної моделі, сприяла усвідомленню необхідних системних змін світового економічного і соціального порядку.

На тлі посилення загроз і зростання нестабільності у світі постають нові виклики національній безпеці у сировинній, енергетичній, фінансовій, інформаційній, екологічній, продовольчій сферах держави. Такі загрози, як поширення зброї масового ураження, міжнародний тероризм, транснаціональна організована злочинність, нелегальна міграція, піратство, ескалація міждержавних і громадянських конфліктів, стають дедалі інтенсивнішими, охоплюють нові регіони і держави. Зростають регіональні загрози міжнародній безпеці, які за своїми негативними наслідками можуть мати потенціал глобального впливу. Але більш нагальними залишаються внутрішні виклики національній безпеці. Консервація неефективної пострадянської суспільної системи, насамперед державної влади, викривлення демократичних процедур, що штучно стримувало процеси кадрового оновлення державних органів, зумовили слабкість, а подекуди і неспроможність держави виконувати її функції, перш за все, у сфері захисту свобод людини і громадянина, суверенітету, територіальної цілісності, зростаючу недовіру до держави з боку суспільства. Конституційне закріп-

лення такого підходу до людини та охорони права вимагає організації удосконалення діяльності військових формувань і правоохоронних органів, виконавчої влади та місцевого самоврядування і громадськості до повної відповідності правовим нормам.

Для забезпечення реалізації чинного українського законодавства, а також міжнародних договорів і угод країни, вдосконалюється робота правоохоронних органів від злочинних посягань, що здійснюють означені функції із забезпечення внутрішньої безпеки держави, верховенства права, правопорядку і законності, адміністративно-правового захисту власності в Україні, тому що в умовах правової держави злочини та правопорушення стають дедалі більш дестабілізуючими факторами у суспільстві.

Правоохоронні органи, які здійснюють правозастосовні і правоохоронні функції країни, є ключовими в системі органів виконавчої влади та є необхідною умовою захисту конституційного ладу, верховенства права, забезпечення законності і правопорядку, дотримання прав і свобод людини і громадянина та охорони внутрішньої безпеки від внутрішніх і зовнішніх загроз. Нині існуюча в Україні модель правоохоронної та правоохоронної системи у сфері забезпечення внутрішньої безпеки країни за багатьма критеріями не відповідає зростаючим потребам суспільства та загально визнаним міжнародним демократичним стандартам. Сучасні зміни соціально-економічних і політико-правових умов функціонування правоохоронної системи, їх спрямування на забезпечення ефективної та узгодженої діяльності державних і правоохоронних органів України та громадських формувань не відповідають стану злочинності в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. С. 141.
2. Про запобігання корупції : Закон України від 25.04.2019 р. № 2704-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. N 21. Ст. 81.
3. Кримінальний Кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. С. 131.
4. Про національну безпеку України : Закон України від 21.05.2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018.